AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

جورج فوستر
ترجمه: رحمت آریا

۲۰۲۵/۰۱/۲۲

د جورج فوستر یون لیک: له بنگاله تر لندن سفر

(۸ برخه)

د شجاع الدوله لنډ خاطرات

د خپلو دوستانو د سخاوت او خېرنېزو هڅو په برکت مې وکولی سول د شجاع الدوله لنډ تأريخ راټول کړم؛ دی هغه شهزاده دئ چې د هندوستان په تأريخ کې لوړ ځای لري. په هندوستان کې له انګليسانو سره د هغهٔ معاملاتو د هغوی په تأريخ کې مهم دوران رامنځته کړ. زه داسې اسناد په لاس کې لرم چې په ډېر ځير مې غوره کړي او په څرګنده مې د هغوی په هکله خبرې کړي دي او ډاډه يم چې زما روايت په هيڅ ډول له عاطفي ملاتړ څخه برخمن نهٔ دئ او نهٔ د حقايقو د بل ډول ښودلو يا پټولو تکل لرم. برسيره پر دې زه غواړم دداسې يوهٔ شهزاده د کړو وړو يو بشپړ انځور وړاندې کړم چې خپلو رعاياوو ورته له متوسط حد پورته درناوی درلود او دا به د هغه د شخصيت په لا ښهٔ پوهېدلو کې مرسته وکړي او ممکن پايله يې د هندوستان د اوسېدونکو د خصايلو او اخلاقي ځانګړتياوو په اړه په مستدلو نظرياتو واوړي.

شجاع الدوله د صفدر جنګ زوی او مور يې د سعادت خان لور وه چې په ۱۷۲۹ز کال کې سترګې په نړۍ وغړولې.ښايي د هندوستان د حکومت په سلاطينو کې به د يو معتبر اصل و نسب لرل کوم مهم تر ټولو مهم عامل نهٔ وي چې د قدرت د ترلاسه کولو او ساتلو د ابزارو لپاره اغلب وختونه پر ثروت او پوځي قدرت ډېره لګوي خو يو برجسته اصل ونسب کېدای سي د يوهٔ اغېزمن مشر شهرت او اعتبار ډېر کړي چې ډېري وختونه ورباندې وياړي. د شجاع الدوله د کورنۍ تأريخي ادعاګانې چې ښاغلی (داو) د (هندوستان په تأريخ) کې ورڅخه د «يوهٔ بدنامه فارسي سوداګر حتی بدنام تره زوی»[1] په نوم يادونه کوي ضروري دي. د شجاع الدوله نيکونه په پخوا وختونو کې د خراسان د نيشاپور په ښار کې استوګن سوي ول او هلته يې ځمکې درلودلې او د سيمه ييزې ټولنې د برجسته غړو په توګه پېژندل کېدل.

پرسيا/ فارس ته ما د خپلو سفرونو په لړ کې ما ته دا فُرصت مساعد سو چې په نيشاپور کې د سيمې له څو تنو اوسېدونکو څخه د شجاع الدوله د کورنۍ په هکله انکار نهٔ منونکي شواهد تر لاسه کړم. ددې ټکي د تشريح لپاره که څه هم ډېر تفصيل غواړي ددې ټکي يادول ضرور

[1] - ښاغلی داو Dow په پرله پسې ډول هڅه کوي چې د وزير شهرت او نسب ککړ او پيکه کړي. کله چې شجاع الدوله د خپل کورني تأريخ په هکله ددغه ليکوال له سپکو او له تحقيره ډکو خبرو خبر سو نو د ښاغلي داو ددغو سپکو د عباراتو دليل په هغه وړانديز کې وينې چې داو ورڅخه د الله آباد په سيمې کې د مالګې په کان کې د ونډې غوښتنه کړې وه او شجاع الدوله رد کړې وه. - ليکوال

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

دي چې د شجاع الدوله د مورني نيکهٔ پلار [2] ميرزا نصير د بهادر شاه [3] د سلطنت په پيل کې هندوستان ته راغی. هغهٔ ته په (پټنه) [4] کې چېرته چې ددهٔ مقبره اوس هم سته يو مهم مقام وسپارل سو. ميرزا نصير دوه زامن درلودل، کشری يې محمد امين نومېدهٔ چې د خپل پلار له مړينې وروسته بېرته فارس ته ولاړ او د ۱۷۰۸ز کال په شاو خوا کې يې د (فرخ سير) [5] له دربار څخه يې ليدنه وکړه (د ژباړونکي يادونه : فرخ سير په ۱۶۸۳ز کې زېږېدلی او په ۱۷۱۹ز کال کې مړ سوی يو مغل پادشاه وو چې له ۱۷۱۳ تر ۱۷۱۹ز کال پورې يې سلطنت کړی دئ. دی د خپل اکا د سلطنت په ړنګولو سره د هند سلطان سو.) فرخ سلطان دی د آګرې د کلا حاکم مقرر کړ او کله چې په رسميت وپېژندل سو د (اودې) د وايسرا په توګه مقرر او د (سردت خان برهان الملک) [6] لقب ورکړل سو. نوموړي په دې ايالت کې د خپلو هڅو په لړ کې وکولی سول د پام وړ پوځي شهرت وګټي او ورپسې د (داروغهٔ خاص) [7] په لقب د ۷۰۰۰ سپرو د بولندوی يا قوماندان په توګه مقرر سو.

د همدې مودې په شاو خوا کې د سعادت خان وراره محمد مقيم چې وروسته د صفدر جنګ په نوم ونومول سو هند ته راغی او د خپل اکا له لور سره يې وادهٔ وکړ او زما په باور ددغهٔ وادهٔ محصول يوازې يو نارينه وو، شجاع الدوله. صفدر جنګ چې هم هڅاند او هم ماهر وو د (اودې) د حکومت په چارو کې د سعادت خان مرستيال سو.

د محمود شاه [8] د حکومت په منځنيو کلونو کې ول چې مرهته وو چې ويل کېږي د نظام الملک [9] له لوري چې له دربار سره په تضاد کې وو، ولمسول سول او د امپراتور په قلمرو باندې يې بريد وکړ او د پام وړ ورانی يې رامنځته کړې. په دې لړ کې کله چې هغوی د (اودې) پر لور د پرمختګ تکل درلود د سعادت خان له ځواکونو سره چې بولنه يې دده پر غاړه وه مخامخ سول او پرېکنده ماتې يې وخوړله. په دې پسې دغه افسر د امپراتوری له لښکر سره چې د بريدګرو د دباندې شړلو لپاره راټول سوي ول، يو ځای سو. خو د يوې پلمې په راوړلو سره د لښکر له قرار ګاه ووت او له امپراتور سره له ليدنې پرته بېرته (اودې) ته په شا سو. باور دا دئ چې سعادت خان د نظام الملک په همکاری نادر شاه افشار ته بلنه ورکړه او هغهٔ ته يې د کورنې/ داخلي د پام وړ ملاتړ او د امپراتوری د آسانه سوبې ډاډ ورکړ. دغه ادعا د (هندوستان د تأريخ په کتاب کې) د ښاغلي (داو Dow) له لوري تأييد سوې ده او له اعتبار څخه يې په ټينګه ملاتړ کوي. ددې تر څنګ ښاغلی فريزر په خپل تأريخ (نادرشاه) کې دې موضوع ته نغوته او په صداقت او څرګنده يې سپړلې ده. فريزر مدعي دئ چې سعادت خان د ډهلي له ناراضي اشرافو سره د چل او دوکې په يوې مرکې کې چې ظاهراً د فارس له دربار سره په اړيکه کې ول ګډون درلود. له دې سره سره بايد دا خبره په پام کې ولرم چې سره له دې چې دا ادعا زما له اصلي څېړنې څخه لېرې ده خو د فريزر ادعا له هېڅ راپور سره چې پر هند باندې له بريد څخه د سعادت خان له ګټو څخه ملاتړ

2 - سعادت خان ملقب په برهان الملک - ليکوال

3 - دغهٔ امپراتور خپله واکمني په ۱۷۰۷ز کال کې پيل او په ۱۷۱۲ز کال کې مړ سو.- ليکوال

4 - Patna

5 - Furrucksir

6 - Saredut Khan Burhaan- ul- Mulck

7 - Darogha Khas : داروغهٔ خاص په انګلستان کې د شاه د کورنی د سرپرست لقب ته نېږدې يو لقب دئ. - ليکوال

8 - دغه پادشاه په ۱۷۱۹ز کال کې پادشاه سو او د ۱۷۴۷ز کال کې مړ سو.- ليکوال

9 - د اوسني نظام الملک پلار. ليکوال

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليرلو مخکي په ځير و لولئ

وکړي سمون نهٔ خوري او نوموړی هم د خپل استدلال د تأیید لپاره هېڅ ځانګړې سرچینه نهٔ وړاندې کوي. د هغهٔ انځور پر بنسټ چې فریزر یې د فارس د جګړو په لړ کې د سعادت خان په اړه وړاندې کوي منطقی ده چې دې پایلې ته ورسېږو چې د (اودې) والې په کومو خبرو اترو او یا د نادر افشار په ګټو کې ګډون نهٔ درلود. که نوموړي د ادعا سویو مرستو په دلیل چې دهٔ یې لیاقت درلود په رښتیا د نادر افشار ملاتړ ترلاسه کړی وای نو ددې خبرې منل لېرې ښکاري چې ولې د ډهلي لښکر په کارنال کې ډېرې سختۍ ولیدلې.

د فریزر د تأریخ د روایت په یوې برخې کې دا احتمال شتون لري چې په خپله سعادت خان په داسې موقعیت کې نهٔ وو چې له فارس سره دې محرمه اړیکه [10] ولري او یا دې د هغوی له رحمت څخه برخمن اوسي. فریزر وایي : « مخکې له دې چې د نظام – د سعادت خان او نادر شاه - تر منځ خائینانه مکاتبه وسي خبرې وکړم او، له هغې جملې څخه یوه یې دا وه چې نادرشاه افشار ته یې بلنه ورکړه چې د هندوستان پر لور دې راوخوځېږي، او همدا بلنه د هندوستان پر لور د هغه د لښکر - لېږد اصلي عامل وو، غواړم څو نور ټکي روښانه کړم.» پر دې برسیره، متن څرګندوي چې پلازمېنې ته د نادر افشار په نېږدې کېدو سره سعادت خان ته فرمان ورغی چې د ډهلي له لښکر سره دې یو ځای سي. هغه له ګنګا څخه اوښتی وو چې (اودې) ته د بېرته تګ فرمان ورته ورکړل سو. د محمد شاه مشورتي شوراګانو پرېکړه وکړه چې د لښکر بولنه دې د وزیر پر غاړه وي او امپراتور دې په ډهلي کې پاتې سي او ساتنه دې د سعادت خان د ځواکونو پر غاړه وي. سره له دې چې له دې اشرافي څخه هیله کېده چې بولنه پر غاړه واخلي خو شدیدې ناروغۍ اړ کړ چې په (اودې) کې پاتې سي او وېې نهٔ سوای کولی چې کوم کار سرته ورسوي. آخرالامر نوموړی په ۱۷۳۹ز کال د فبرورۍ په میاشت کې د محمد شاه قرارګاه ته ورسېد، دا هغه ځای وو چې امپراتور خپل مخکینی تصمیم بدل کړ او ورپسې له لښکر سره یو ځای سو. په هغه ورځ چې سعادت خان د امپراتورۍ له ځواکونو سره یو ځای سو [11]، ددهٔ قرارګاه د فارسیانو د ځواکونو له خوا تار په تار او لوټ سوه او په پای کې د دهٔ ډېري ملازمین او خادمین ووژل سول. په مجردې چې سعادت خان ته ددې فاجعې خبر ورکړل سو، فوراً له دې ځایه چې شاه ورته سترګې په لاره ووت او د خپلو ځواکونو مرستې ته ورغی. د امپراتورۍ جنرال (خان دوره) [12] د سعادت خان د ملاتړ لپاره پرمختګ وکړ او له هغې لږ وروسته د محمد شاه تر مشرۍ لاندې د امپراتورۍ اکثریت افسران چې د بېلو ډلو مشري یې پر غاړه درلوده په نښته کې ښکېل سول. د جګړې په شدت موندلو سره نادرشاه افشار د خپلو ځواکونو بولنه په خپله واخیسته او ځواکونه یې په دغو شیبو کې نور د توقف وړ نهٔ ول او په پای کې د ډهلي پر لښکر یې قاطع بریا ترلاسه کړه او سرتېرو او افسرانو ته یې د پام وړ تلفات ورپېښ کړل. (خان دوره) ټپي سو او مشر زوی او ګڼ شمېر (اومرې – Omrahs) [د دربار غړي - ژ] یې ووژل سول او سعات خان د دښمن ځواکونو اسیر ونیو. راپورونه وایي چې د نادر تر مشرۍ لاندې ځواکونو ۲۵۰۰ سرتېري له لاسه ورکړل او ۷ تنو افسرانو خپل ځانونه له لاسه ورکړل او ۵۰۰۰ تنه ټپیان سول. له جګړې وروسته نادر شاه افشار دستور ورکړ چې د خپلې سیمې په ګاونډ کې دې د سعادت خان او د محمد شاه د دوه وو (اومرو) [13] [دهندوستان د مسلمانانو په سلطنتونو کې د دربار غړو ته اومره ویل کیده- ژ] لپاره دې کیږدۍ ووهل سي. ددغو

[10] - په راتلونکو کرښو کې دغه ډول اړیکو او مکاتباتو ته هېڅ ډول نغوته نهٔ ده سوې. ژ

[11] - لښکر په کرنال کې قرارګاه نیولې وه چې د ډهلي د لویدیځ لور په ۱۰۰ مایلۍ کې موقعیت لري.- لیکوال

[12] - Khan Dowrah

[13] -Omrahs

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

مقامات ضروري او اړین لوازم د هغوی له خادمانو سره ځای له قرارګاه دباندې او لیرې پرېښودل سول او هغوی ته يې د ورتګ او یا د آذوقې د اخیستلو واک نه وو ورکړی. ښاغلی فریزر له دې پېښې وروسته د سعادت خان په اړه لږ معلومات وړاندې کوي او یوازې دې ټکي ته نغوته کوي چې نوموړی د نادر شاه د را تګ په لومړی ورځ د ډیلي د ښار د ساتنې په مسؤولیت منصوب سوی وو. همدا شان لیکوال دې ټکي ته نغوته کوي چې نادر افشار د ۱۷۳۹ز کال د مارچ په میاشت کې سعادت خان احضار کړ او هغه يې په دې توبیخ کړ چې د مالیاتو د اخیستلو ممانعت يې کړی وو. [14] په بله ورځ يې سعادت خان په داسې حال کې چې له دې پېښې وروسته په نامناسب وضعیت کې وو، سترګې له نړۍ پټې کړې. ښاغلی فریزر د سعادت خان په هکله خپل روایت په دې خبرې پای ته رسوي چې د یو شمېر کسانو په باور د سعادت خان د مرګ لامل د نادر افشار د توندو خبرو له کبله وو؛ حال دا چې یو شمېر نور ګومان کوي چې حسادت دې ته اړ ایستل سو چې د زهر په خوړلو ځان وژنه وکړي. [15]

د سعادت خان د چار چلند په هکله د ښاغلي فریزر روایت چې په دقت يې ساتلی دئ اوس د بې پرې قضاوت لپاره چمتو دئ چې نادر شاه افشار ته پر هندوستان باندې د برید لپاره د سعادت خان د بلنې احتمال مشخص کوي. شک نه سته چې دغه لیکوال موږ ته د هند په تأریخ کې خپله د پام وړ ونډه وړاندې کوي. دی د خپل کار په نورو ځایونو کې موږ ته وايي چې د فارس پادشاه د محمد شاه د ځو تنو اومر/ دربار غړو په نسبت د مهرباني او سخاوت نښې ځرګندې کړې وې، خو ورسره هېڅ داسې سند نه سته چې وښيي چې نوموړی دې د سعادت خان پروړاندې همداشان مهرباني او یا سخاوت ښودلی وي. په حقیقت کې ځرګنده خبره دا ده چې سعادت خان د کرنال د جنګ په لړ کې له سختو عواقبو سره مخامخ سو او وروسته ورسره په شدت چلند وسو.

صفدر جنګ چې د سعادت خان د مړینې پر مهال په (اودې) کې ژوند کاوۀ د والي مقام ته ورسېد. دغه انتصاب د کورنې دود پر بنسټ د نادر شاه افشار له لوري ورته اعطا سو. خو له دې سره سره زه غواړم په دې فکر وکړم چې د محمد شاه پر وړاندې د فارسیانو سخاوتمندانه چلند ته په کتنې کیدای سي دا مقام يې د خپل پادشاه له لارې تر لاسه کړی وي. کله چې فارسي لښکر له ډهلي ځخه ووت صفدر جنګ ته د (میر آتش (توپچي باشي – ژ دنده وسپارل سوه. [16]

نور بیا

دراني احمد شاه په ۱۷۴۶ز کال کې ...

قدرمنو لوستونکو! د ښاغلي رحمت آریا د آرشیف: لینک

---

[14] - نادر شاه افشار د ډهلي په استوګنو وګړو باندې مالیات وضع کړې ول. –لیکوال

[15] - په ډهلي کې باور دا وو چې سعادت خان په پښه کې د تپ/ السر له کبله مړی سوی دئ.- لیکوال

[16] - Meer Atush

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ